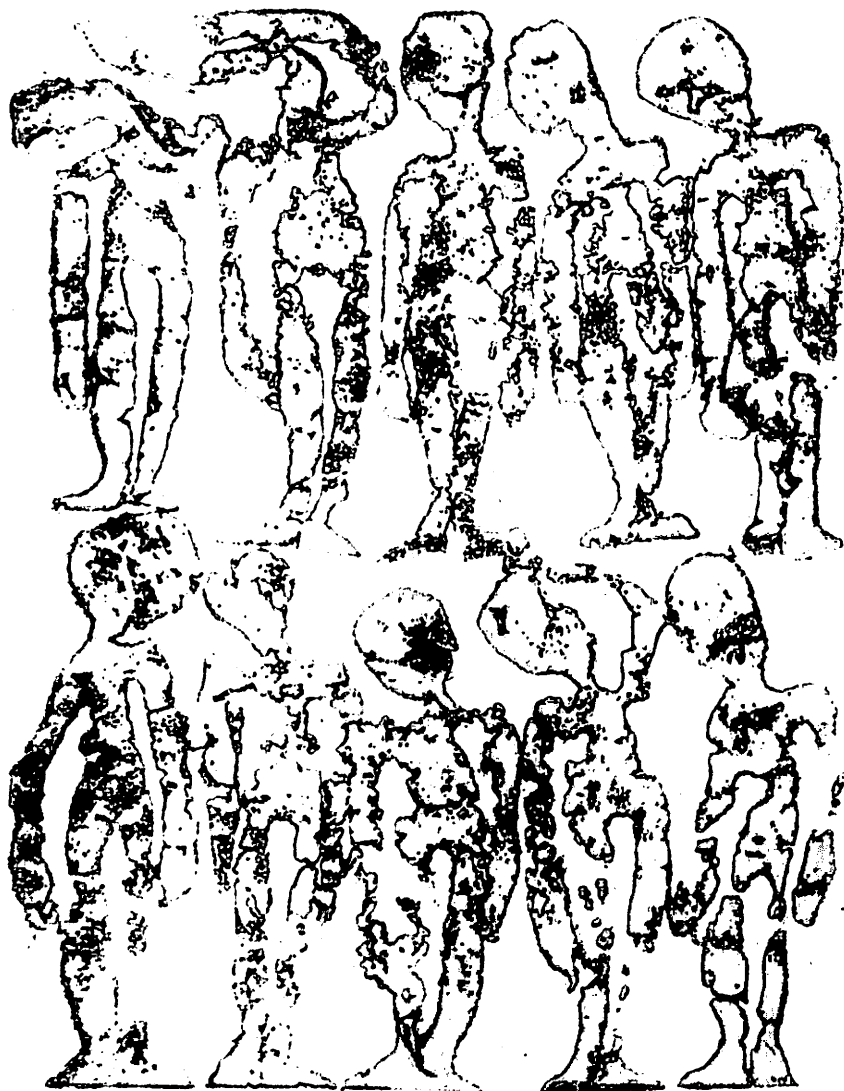

Kvols Forsamlingshus

1889

9. juni

1989

Kvols Forsamlingshus

Udgivet i anledning af 100 års jubilæet

Udgivet af Kvols Forsamlingshus 1990

Indvielsen af Kvols Forsamlingshus

Skive Folkeblad skrev den 14. juni 1889:

Forsamlingshuset i Kvols indviedes i søndags ved en smuk højtidelighed. Kl. 4 samledes beboerne fra den flagsmykkede by og omegn i det lille vakre anlæg, hvor huset er rejst. 300 mennesker var i følge Vib. Fbl. komne til stede. Da salen viste sig at være altfor lille til de mange mennesker, blev mødet holdt under åben himmel.

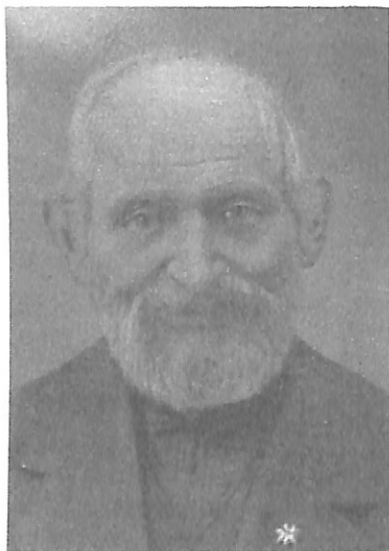
N. Chr. Broe bød velkommen, hvorefter pastor Thomsen fra Hejlskov holdt et kristeligt foredrag om pinsefesten, dens betydning og glæde.

Derefter holdt handskemager Ditzel fra Viborg indvielsestalen, idet han skildrede livets kamp gennem arbejde for hvile, og påviste, at åndens og hjertets oplysning måtte gå hånd i hånd for at både arbejdet og hvilen kunne blive som det skulle være. Han udbragte et leve for, at den gode ånd måtte være til stede, når beboerne herefter samledes i bygningen.

Lærer Højfeldt fra Sparkjær fortalte herefter et smukt sagn, som han udlagde, idet han kraftigt manede såvel de unge som de gamle til at leve et smukt og værdigt menneskeliv, støttet af sund oplysning.

Efter et ophold talte fabrikant Brems fra Viborg livligt over nogle brudstykker af historien, som han anvendte for at vise, at det stadig var mangel på oplysning, der havde været den væsentligste årsag til de forsmædelser, hvorunder folkene i tidernes løb havde lidt. Han udbragte et leve for, at dette hus måtte tjene til den gode oplysnings fremme.

Sluttelig fortalte Ditzel Sophus Neumanns bekjendte historie: "En tur til Himmelbjerget", til stor fornøjelse for de tilstedeværende. Ord-

Tømrrer Niels Smidt

styreren Niels Smidt fra Kvols, sluttede derefter denne del af mødet med en tak til talerne. Et sangkor afsang nogle flerstemmige sange. I huset gik så dansen med liv og lyst i nogle timer.

Træk af bygningens historie.

Forsamlingshuset opførtes i 1889 som et ottekantet hus med store jernvinduer, der var forsynet med kulørte glas i de små ruder. Taget har formentlig været belagt med pap, idet der flere steder i protokollen er opført udgifter til tjæring.

Udover den store ottekantede sal med plads til 80 mennesker, har der i en tilbygning mod vest op mod bakken været en lille sal og et køkken.

Huset har været opvarmet af to kakkelovne, og belysningen har været petroleumslamper. Til at sørge for tørv til kakkellovne, pudser og tænding af lamperne ansattes i 1917 Frederik Kristensen til en betaling af 17,50 kr. årligt. Han beholder hvervene indtil 1920, og betalingen stiger efterhånden til 37 kr. årligt.

Gymnastikhold under ledelse af lærer Mikkelsen. Billedet er fra før 1912, da lærer Mikkelsen dette år rejste fra byen. Fotografen er Laurberg-Smidt, søn af Niels Smidt.

Et af de gamle vinduer findes endnu intakt i baghuset på Kvolsvej 2.

kr., der skal betales over 10 år med 2,50 kr. årligt. Desuden låner Marinus Olsen huset 2. 200 kr.

Arbejdet overgives til tømrer Jens M. Hansen, og huset bliver udvidet mod øst, vinklerne bliver rettet ud, så huset nu bliver 6 kantet, og der opføres en balkon over indgangsdøren i gavlen. Rummet under balkonen bliver brugt til garderobe, og oppe på balkonen opbevares gymnastikredskaber. De gamle jernvinduer skiftes ud med nye i træ, og Sigrid Knudsen syr gardiner.

Forbedringerne fortsætter, og i 1935 bliver der gravet kælder ind i bakken fra køkkenet.

I 1941 giver lærer Sommer 3 billeder til forsamlingshuset, og bestyrelsen skal sørge for indramning og ophængning. (Hvor er de mon nu?)

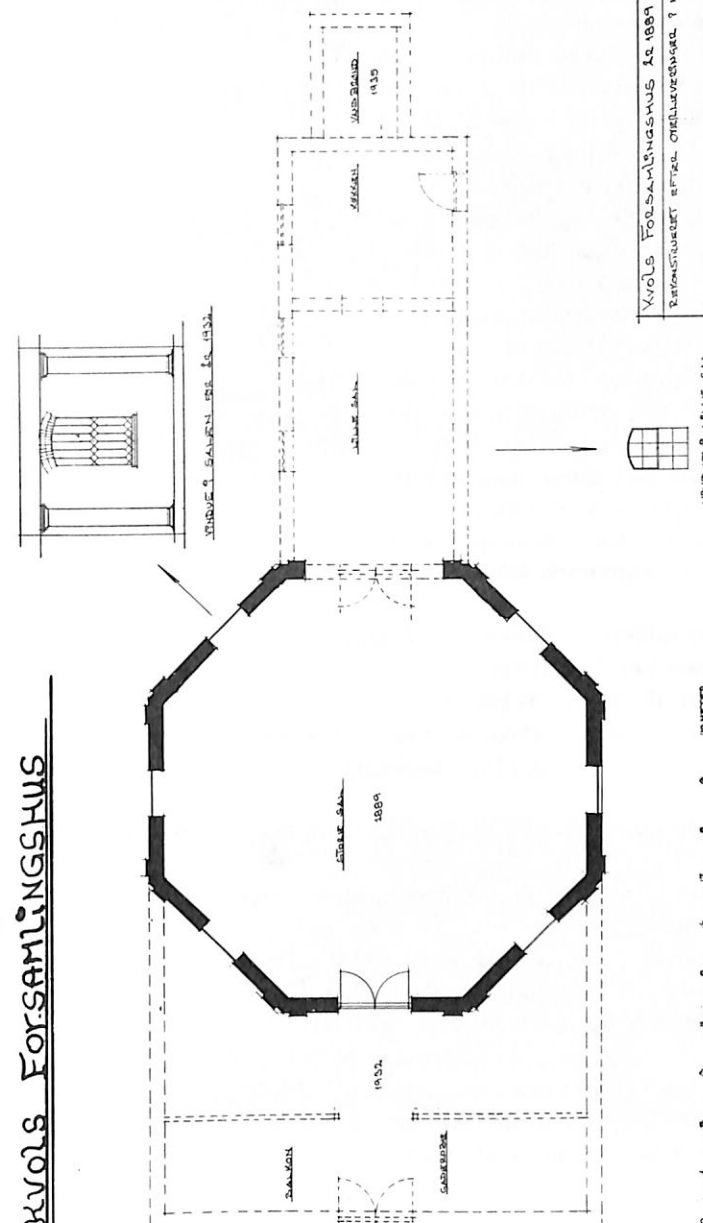
Generalforsamlingen beslutter i 1946 at få skøde på jorden, som forsamlingshuset ligger på samt den omliggende park. Men det bliver vist ikke til noget. I hvert fald fandtes der intet skøde, da huset skulle belånes i forbindelse med istandsættelsen i 1976. Men ifl. Lundsgård Clausen er huset blevet matrikuleret i 1946, og det fremgår da også af registret til

I 1921 pålægges det bestyrelsen at sørge for tørv til fyring. Hvem der skal passe lamperne beslattes der ikke noget om, idet man dette år sammenkalder til en ekstraordinær generalforsamling for at drøfte indlæg af elektricitet.

Man har øjensynlig bestemt sig for at installere elektricitet i huset, for af protokollen fremgår, at der er solgt lamper for 5 kr., og at der blev samlet 455 kr. ind til elinstallation.

De følgende år er der livlig aktivitet i huset, som efterhånden er ved at være for lille til at klare det hele, og den 1. marts 1932 bliver der på en ekstraordinær generalforsamling indbudt til tegning af aktier, der skal finansiere husets ombygning. Hver aktie fastsættes til 25

KVOLS FØRSAMLINGSKUS

KVOLS FØRSAMLINGSKUS	1889
RENOVERET EFTER OPHÆVNINGEN	1935
TILBUDT AF GAVLEN	1932

skøde- og panteprotokollen, at grunden er noteret som en fælles sandgrav med matr. nr. 34.

Den sidste store ombygning af huset finder sted i 1951-52, og hermed forsvinder de sidste rester af den ottekantede form. Huset bliver rektangulært, og der opføres en ny tilbygning, hvor der indrettes køkken, toiletter og garderobe. I tilbygningen placeres også en ny indgangsdør. Balkonen fjernes, og indgangen i gavlen mures til.

Ombygningen kom til at koste 27.000 kr., og pengene tilvejebringes dels ved aktietegning for 17.000 kr. og dels ved gaver samt et mindre lån i Sparekassen, Viborg.

Taksterne for udlejning fastsættes efter ombygningen således:

Større gilder	50 kr	2 dage	75 kr.
Begravelser	35 kr.		
Leje af lille sal	20 kr.		
Baller	35 kr. med pligt til at erstatte det, der blev beskadiget.		

– At noget gik i stykker, når de unge holdt fest, er altså et gammelt kendt problem.

I løbet af 60-erne falder aktivitetsniveauet i huset. Der holdes ikke længere baller, skolens brug af salen ophører med skolelukningen i 1961, og kommunens brug af huset til offentlige handlinger ophører med afholdelse af kommunevalg i 1969. Hermed falder en vigtig indtægtskilde væk, og huset begynder at forfalde.

Den udvikling stopper heldigvis i 1973, da Viborg kommune for første gang yder tilskud til forsamlingshuset på 3.000 kr. Dette tilskud stiger allerede det følgende år til 5.000 kr., og der er nu basis for at påbegynde en tiltrængt istandsættelse af huset.

De synlige rester af det ottekantede hus

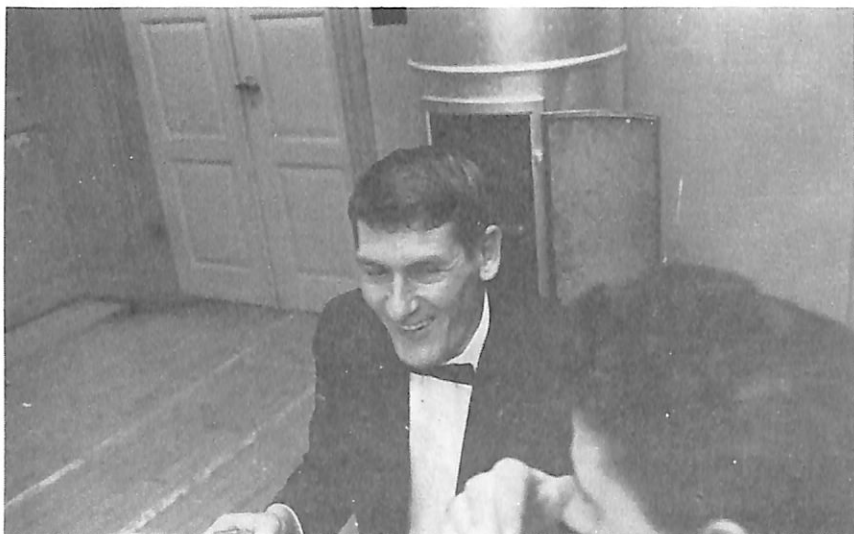
Store sal 1962

Det første, der bliver ordnet, er den lille sal, der får nyt gulv og el-varme.

En gennemgribende restaurering af huset starter i 1976 med en modernisering af køkkenet, der nu fremtræder som et fuldt moderne institutionskøkken med klinkegulve, fliser på væggene, stålbord til opvask, og et stort gaskomfur indsættes i stedet for det gamle jernkomfur, som kun kogekonen, Karen fra Fiskbæk, forstod at fyre i.

Lille sal 1974

Helt frem til 1976 blev den store sal opvarmet af kakkelloven her.

Moderniseringen fortsætter i det følgende år med opsætning af nye lofter i begge sale. Den store sal får nyt parketgulv, og en branddør sættes på husets nordside. I oktober 1977 fandt indvielsen af det nyistandsatte hus sted. Om denne begivenhed skriver Viborg Stifts Folkeblad den 28.11.77 således:

40-50 husstande i Kvols gav 30.000 kr. til forsamlingshuset.

Jeg er virkelig imponeret over det stykke arbejde, der er præsteret her i Kvols, som er kommunens mindste med kun 138 indbyggere. Sagde formanden for kulturudvalget, materielforvalter Helmuth Spanggaard, da han i lørdags deltog i genindvielsen af forsamlingshuset i Kvols. Forinden havde formanden for huset, lærer Christian Nielsen fortalt om den indsats, den lokale befolkning har ydet ved istandsættelsen.

Chr. Nielsen havde bl.a. fortalt om økonomien bag den omfattende modernisering.

Det er egentlig et par år siden, vi startede på restaureringen af Kvols forsamlingshus, men først i sommer i år kom vi rigtigt i gang, fortalte Chr. Nielsen. På det tidspunkt havde vi 1.000 kr. I Sparekassen fik vi et lån på 40.000 kr., som egnens befolkning hæfter for. 41.000 kr. var dog ingenlunde nok til det omfattende arbejde, der skulle sættes i gang, så derfor måtte vi rundt til byens borgere og samle ind. Det gav 30.000 kr., et ganske imponerende beløb i betragtning af, at grundlaget kun er mellem 40 og 50 husstande.

Restaureringen er i vid udstrækning udført af de lokale borgere. Kun til etablering af varme anlægget og til noget snedkerarbejde har man haft professionel assistance.

Det har kostet 60.000 kr. at gøre Kvols forsamlingshus dejligt indbydende, så i øjeblikket råder den selvejende institution over ca. 10.000 kr.

Vi har endnu ikke fået købt inventar, men vi er lidt bange

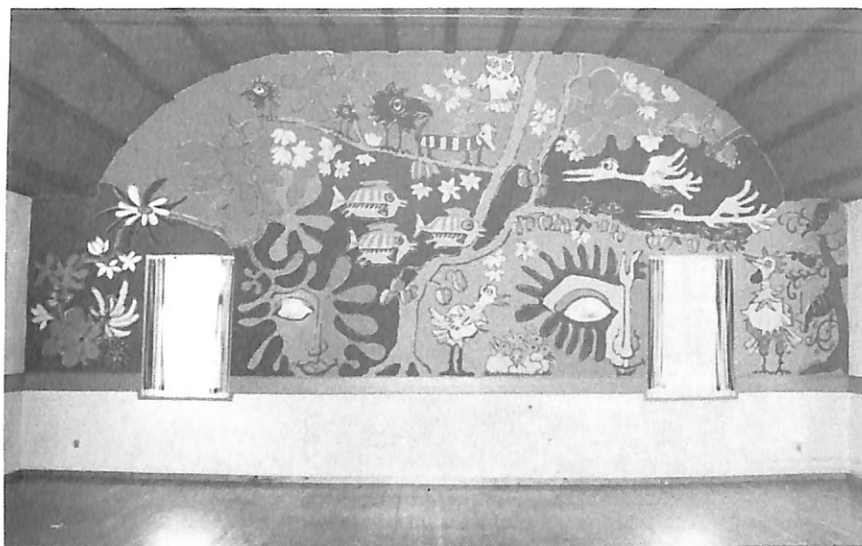

Fra indvielsesreceptionen i 1977. Stående fra h. Helmuth Spanggaard og Christian Nielsen. Siddende ved bordet i hvid trøje, Johannes t'Hart.

for at tømme kassen, idet vi så ikke har midler til at betale den daglige drift, sagde formanden. Derfor har vi i sinde at ansøge kommunen om et ekstra tilskud til næste år, så vi kan få købt borde og stole. Først når de er købt, kan vi gøre os håb om, at forsamlingshuset vil blive brugt til private sammenkomster.

Chr. Nielsen rettede en tak til alle dem, der har hjulpet ved istandsættelsen og nævnte specielt Emil Jepsen, der har gået mutters alene her omme i huset og ydet et enormt stykke arbejde, som formanden udtrykte det. Ud over selve restaureringen har forsamlingshuset fået en attraktion i form af et vægmaleri, udført af ægteparret Bodil og Johannes t'Hart. Billedet viser en fantasiverden med fabler og andet godtfolk.

Vi var egentlig lidt bange for at gå i gang med arbejdet, fortæller Johannes t'Hart. Men så blev vi enige om at fortælle en historie, og de lokale børn hjalp os. Det startede med et træ. Så mente een, der burde sidde en ugle i det træ, og efterhånden udviklede maleriet sig så.

Bodil og Johannes t'Harts vægmaleri.

Maleriet er enormt dekorativt og pynter i lokalet, som iøvrigt er blevet istandsat overalt, bl. a. med nyt gulv.

At nå så langt havde voldt adskillige kvaler, idet det hurtigt viser sig nødvendigt at optage lån til delvis finansiering af restaureringen. Men for at låne penge kræves pant i huset, og det viste sig, at det ikke var så ligetil som man troede at belåne et forsamlingshus, som alle ejede i fællesskab, men som ingen havde papir på. Løsningen på problemet viser sig at være en omdannelse af huset til en selvejende institution, og ved forevisning af vedtægter og protokoludskrifter, lykkes det endelig at få tinglyst sparekasselånet på 40.000 kr.

Nu går det fint med huset i nogle år, men i 1986 bliver det nødvendigt at indsamle 20.000 kr. blandt sognets beboere for at klare udgiften til kommunal vand og kloak. Efterhånden bliver det igen tiltrængt at gøre noget ved det gamle hus, og i efteråret 1988, kan man i Fjends Herreds Folkeblad læse:

Kvols Forsamlingshus restaureret

I sidste uge blev Kvols forsamlingshus taget i brug igen efter en omfattende restaurering, hvor bl. a. toiletterne er istandsat, der er kommet nyt gulv i den lille sal, ny hoveddør, nyt loft i køkken og gang, og alt træværk indvendig er malet.

For 2 år siden samlede beboerne i Kvols ca. 25.000 kr. ind til en istandsættelse af forsamlingshuset, men i første omgang blev pengene slugt af et kloakbidrag, som kommunen pålignede forsamlingshuset. Man søgte om fritagelse og mente, at beregningsgrundlaget var forkert, men blev afvist af kommunen. En klage til miljøministeriet gav imidlertid forsamlingshusets bestyrelse medhold, og man fik 20.000 kr. retur, og det er bl. a. disse penge, der nu er brugt til husets forskønnelse, og man må sige, at resultatet er blevet flot. Arbejdet er hovedsageligt udført af frivillige hjælpere.

Efter den seneste instandsættelse er taksterne for udlejning:

Hele huset pr. døgn	600 kr. (for Kvols' beboere 500 kr.)
Lille sal + køkken	250 kr.
Lille sal	150 kr.
Service pr. kuvert	3 kr.
Frokost	2,50 kr.
Kaffe	1,50 kr.

Service, borde og stole udlejes kun ud af huset til beboerne i byen.

Borde pr. stk.	10 kr.
Stole pr. stk.	2 kr.

Karen Goul Nielsen

Forsamlingshuset 1990.

Bestyrelsen 1990: Svend Lybæk, Jens Aage Vigen Larsen, Alice Klausen, suppl. Karen Goul Nielsen.

Om forsamlingshusenes tidligste historie!

Gennem de sidste godt hundrede år, er der bygget 16-1700 forsamlingshuse her i landet. De ligger der spredt ud over landet og føles helt naturlige. Vi, der kender husene, kan næsten ikke forestille os landskabet uden.

Men sådan har det ikke altid været.

De første huse, der blev bygget i 1870-erne, blev rejst i en tid med store protestbevægelser i Danmark. De er små forte, små forsvarsværker beregnet til kamp mod et diktatorisk styre. Det er aktivister, venstreorienterede samfundsomstyrtere, der går til modstand mod den herskende samfundsorden. Men venstre er ikke nogen enig gruppe og langt mindre et enigt parti. Brydningerne inden for venstrefløjen er store, men en fælles fjende motiverer alligevel til fælles modstand.

Der er to hovedmotiver, der tæller og som muliggør rejsningen af de mange forsamlingshuse landet over. Det ene motiv er det frie ord, retten til at diskutere og til at formulere sig. Det andet motiv kunne vi kalde "kropslig udfoldelse". Men ordet dækker ikke rigtigt. Der er ikke tale om gymnastik i vor forstand, men om militærøvelser. Skytteforeningen behøvede et sted, hvor de kunne uddanne sig til den forestående kamp mod styret. Det er altså en slags undergrundshær der er ved at berede sig til den revolution, som måtte komme. Efter nederlaget i 1864 og den reviderede grundlov i 1866 voksede bitterheden og modløsheden i befolkningen. Efterhånden afløstes modløsheden af kampvilje. Højskolernes opståen var med til at bevidstgøre almuen og give befolkningen tro på eget værd. Bitterheden mod højre gav sig udslag i dannelsen af skytteforeninger landet over. Det var især højres forsvarspolitik som medvirkede til øget kampvilje hos landbefolkningen. Højre satsede ensidigt på Københavns forsvar, bl. a. ved at befæste byen ved store forsvarsværker: Vestvolden og Nordvolden, Middelgrundsfortet, Charlottenlundfortet og Kasturpfortet. Det var en melodi specielt jyderne kun kendte alt for godt, fordi det var den gammelkendte strategi praktiseret gennem hundreder af år, og som kort fortalt lyder sådan:

I tilfælde af angreb sydfra skal hæren trække sig tilbage op gennem Jylland, derefter stikker den til søs for at føre søkrig. Samtidig omgår vi fjenden og falder ham i ryggen for at afskære hans forsyningslinier.

Men landbefolkningen havde ikke lyst til at danse med. De kendte

udmærket de sørgeligt sungne sange, som var sungne gennem hundrede af år. De handlede om mord, voldtægt, udplyndringer, sult og nød. Almuen ville hellere bygge jernbaner og havne, opdyrke jord og anlægge veje. De ville lytte til maskinernes sang i stedet for at bruge pengene på et forsvarsværk, som kun de få havde glæde af. Ja, Københavns befæstning (Nordeuropas største) blev bygget som en hånd mod den stærke nationalfølelse, som var vokset frem gennem den sidste generation. Sådan følte landbefolkningen det. De følte sig svigtede, fordi det dog var dem, der havde betalt prisen både i treårskrigen og i krigen 1864. Det var deres sønner, der var døde på slagmarken.

Skytteforeninger er altså ikke kun et "hjemmевærn", men osse rettet mod "den indre fjende". De religiøse og folkelige vækkelser, og den frie forfatning fra 1849 havde på afgørende vis givet almindelige mennesker tro på eget værd. Men de parlamentariske forhold svarede ikke til de forventninger, man havde. Kongens "ret" til at udnævne sit ministerium bevirkede, at Højre, d. v. s. godsejerne og kapitalen styrede landet, og at de valgte venstremedlemmer af rigsdagen blev sat ud af spillet.

Efterhånden tilspidsedes situationen. Splittelsen på venstrefløjen gjorde det muligt for Højres leder, Estrup i 1877 at indføre provisoriske (midlertidige) love. Disse skærpes i 1885 og samtidig indføres et provisorium om fængselsstraf for ophidsende agitation. I "mundkurvscirkulæret" fra 1885 slog staten fast, at ingen der beklæder embede eller stilling i det offentlige skolevæsen må deltage i politiske aktiviteter. Ellers ville de kunne blive afskediget. – Altså et forsøg på at begrænse venstrefløjens talefrihed.

I 1887 fratages sognerådene deres ret til at bestemme over mødevirkomheden i skolerne. Denne ret flyttes nu til Kirke- og Undervisningsministeriet, d. v. s. til magthaverne i København. Det var et provisorium, som vakte harme. Reelt betød det jo, at Højre kun havde adgang til at holde møder i skolerne. Nu tog forsamlingshusbyggeriet for alvor fart.

I 1875 var der 14 forsamlingshuse i landet

I 1885 var der 123

I 1895 var der 545. Et af husene blev bygget i Kvols.

Svend Lybæk

Anton Jensen fortæller!

Vi har ingen protokoller fra Kvols Forsamlingshus' første tid, men lidt kan vi dog finde hist og her.

I Viborg Stifts Folkeblad fra den 13. aug. 1943 fortæller Anton Jensen i anledning af, at han fyldte 90 år, under overskriften Minder fra et langt liv bl. a. følgende:

Tiden var ellers fuld af spænding fra 1885 til 1894 fik vi jo de provisoriske finanslove. De første til uro i befolkningen, og gendarmerikorpset blev oprettet. Derved kom politik til at spille en stor rolle i det daglige liv. I 1891 ville Højre i Viborg holde møde i Kvols. De lejede Kvols Forsamlingshus på den betingelse, at det ikke blev noget politisk møde, der skulle afholdes. Men dagen før mødet bekendtgjorde den konservative klub i Viborg, at den holdt politisk møde i Kvols Forsamlingshus. Jeg, som da var sognerådsformand, forbød da at bruge skolens bænke i forsamlingshuset, hvortil der endnu ikke var anskaffet bænke. Herredsfoged van Wüllich, som var med til mødet, blev vred over dette og sagde, at han nok skulle huske folk i Kvols; næste nat sendte han politi ud på fjorden; de tog nogle Kvols fiskere, som fiskede med snurrevod i Hjarbæk fjord, hvilket dengang var ulovligt. Fiskerne blev hver idømt en bøde på 30 kr. ; så var det betalt.

Beretningen viser selvfølgelig først og fremmest noget om den kamp, der pågik mellem Venstre og Højre, og om hvilke midler man anvendte

Anton Jensen

i kampen. (At det så var fiskerne på fjorden, der på den måde kom til at betale for det politiske slagsmål, er vel ikke usædvanligt. – Det har aldrig været rart at være "stødpudestat".)

Men historien viser også noget om den selvbevidsthed, der fremstod med forsamlingshusenes rejsning. Nu havde man endelig et middel at bruge i kampen mod det regerende styre.

Senere viser det sig, at talefriheden i forsamlingshusene i disse år ikke alene forsøgt begrænset for Højres vedkommende. Socialisterne havde også svært ved at komme ind i mange huse.

At skrive om Venstres lokale interne stridigheder ville føre for vidt her. Jeg vil nøjes med at henvise til "Kvolskrigen".

I Kvolskrigen illustrerer Morten Lund på glimrende vis det gamle ord om at frænde er frænde værst.

Svend Lybæk

De ottekantede forsamlingshuse

Hvorfor bygge ottekantede huse når man i århundreder kun har bygget firkantede.

Det spørgsmål stillede jeg mig selv og fandt hurtigt ud af, at Kvols og Galtrup ikke var de eneste, faktisk lå der et så tæt ved som i Ørum.

Var der så tale om, at der havde eksisteret en standardtegning, sådan som det var tilfældet med mejerier og andet byggeri på landet? Nej, husene var meget forskellige.

Det første ottekantede hus blev bygget i Galtrup ved Øster Jølby på Mors. Bag bygningen af huset stod højskolelærer Poulsen Nørbjerg, født i 1851.

Poulsen Nørbjerg var oprindelig tømrer, men fik senere en byggeteknisk uddannelse og kunne derefter kalde sig bygmester.

I 1876 stod han altså for bygningen af Galtrup. I 1905 blev huset forhøjet, så der nu kunne laves en balkon hele huset rundt.

Det er et gigantisk hus, som vist kun kunne bygges på Mors netop

Galtrup forsamlingshus.

på den tid. Hver af de otte kanter er ca. 10 meter, hvor Kvols kun er på 3,8 meter. Huset er et besøg værd og imponerer ikke bare ved sit ydre, det indre rum er et betagende syn i spændende trækonstruktioner. Det er ubetinget "dronningen" blandt ottekantede forsamlingshuse og absolut et besøg værd.

I 1878 byggede Poulsen Nørbjerg endnu et ottekantet hus ved Rødkilde på Møn. Det er af samme størrelse som Galtruphuset, men altså ikke så højt. Begge huse er fredede.

Poulsen Nørbjerg opgav ret tidligt lærergerningen og vendte tilbage til sin fædrende gård på Thyholm og til landbruget. Han døde i 1920.

Han må have været lidt af en oprører, men han må osse have været respekteret, ellers havde han ikke fået lov til at bygge så stort og provokerende.

Hvad der kan have inspireret ham til den ottekantede form er ikke til at vide. Dristig har han været og imponerende er de huse, han har efterladt sig. I 1879 blev endnu et ottekantet hus bygget i Ramsing i Salling. Dets arkitekt var lærer Lavsen i Hem. Huset var noget mindre, end Galtruphuset, men det er helt utænkeligt, at lærer Lavsen ikke har hentet inspiration og ideer fra Mors. Huset blev revet ned i 1935, men der

Under Galtrup forsamlingshus findes stalden stadig.

findes et fotografi af det fra ca. 1908.

Fotografiet viser et hus, der i det ydre minder om det, der i 1883 blev bygget i Ørum, og som stadig står.

Ørumhuset var fra starten ikke et "sognehus" som vi kender det i dag, men snarere et "egnshus". Der blev da også samtidig bygget en stald til 10 spand heste.

Den første aktietegning fortæller om aktionærer i Ørum, Hejlskov, Tastum, Bøstrup, Lund, Borup, Knudby, Hald, Højslev, Skalmstrup, Gammelstrup, Aistrup, Søby, Vesbæk, Sparkær og "mejerist Højgaard af Kvols".

Tegningen til huset i Ørum er udarbejdet af tømrer Kristen Jensen, Ørum. Vi ser altså, hvordan byggeriet af ottekantede huse er kommet fra Galtrup via Ramsing til Ørum.

Et hus mere kræver at komme med, ikke fordi det er et forsamlingshus, men fordi det er ottekantet. Det ligger i Undalslund ved Viborg og er opført af Viborg skydeselskab i 1884. Boghandler Niels Christensen udarbejdede tegningerne.

Nå – men vi må se at få bygget Kvols Forsamlingshus, som blev det sidste i rækken.

Men lad os først se lidt på grunden, hvor huset blev bygget. Aviserne omtaler ved husets indvielse stedet som "det vakre anlæg".

I Viborg Stifts Folkeblad fra d. 7. dec. 1928 kan vi i artiklen "Nogle Kvolsminder" af P. M. Rørsig læse om anlægget. Artiklen er skrevet i anledning af J. A. Clausens død.

Lyt til en mesterfortællers poetiske og dramatiske skildring.

"Kvols var vist den første landsby på disse egne, der havde sig et lille lystanlæg. Træerne var i min barndom i deres vorden. Nu er de helt afdrevne, så der kun står en enkelt forblæst birk tilbage. Pladsen var en hel idyl, da forsamlingshuset, den ejendommelige rotunde, rejstes i 1889. En bæk, der havde sit forløb ned gennem "Æ Nejerboj", havde her sit udspring. Flere steder kogte vandet op af jorden. Når det var kommet under vejen og over i engen, dannede det straks et bassin for Jens Peter Jeppes ænder. For hundrede år siden løb det lidt længere ned gennem Mikkelt Mortens gård. De fleste af byens beboere forsynede sig i ældre tider med vand fra denne bæk, og kreaturerne dreves til vands ved den både sommer og vinter. Ud for hver gård eller hus nedgravedes en tjæretønde ved eller i selve bækken. Så havde man på en nem og billig måde en brønd. Helst skulle tønden være nedgravet over sådan sprudlende kilde. Tjæretøndens bund var slået ud, så det hvide, "kogende" vand var i en stadig bevægelse op ad de sorte sider. De mange kildevand, hvor anlægget senere bredte sig, hed i 1850'erne tønde-kilderne

Ved forår gik de gamle kvolsinger i fællesskabets tid hen til hver sin respektive kilde eller tønde og sænkede en maltkerne og en humlekop (humleblomst) ned i det klare, "kogende" vand. Når denne handling eller forholdsregel blev taget, mente man, at øllet, som bryggedes af kildevandet, kunne holde sig friskt om sommeren uden at blive surt."

I virkeligheden er denne simple ceremoni vel nok en offerskik, der har sin rod helt tilbage i oldtiden.

Husenes arkitekter har interesseret mig meget, fordi husene er så særprægede.

Hvem der tegnede Kvols Forsamlingshus vides ikke, men vi kender murermesteren.

Han hed Søren Kristian Kristensen og boede i Kvols fra 1918 til sin død i 1942.

Han var gift med Niels Smiths datter, Marie, og de boede fra deres giftermål i 1886 til 1918 i "Løvhytten" bag smeden i Knudby. Huset hav-

de de overtaget efter hans far, som var murer og musiker.

Søren Kristian Murer, som han også kaldtes, drev også lidt fiskeri på fjorden. Marie røgede så en del af fangsten og tog om lørdagen til marked i Viborg med varerne.

I 1916 blev hun ramt af en ulykke. På vej til marked mødte hun en af hærens ambulancebiler, der skulle til Skive. Hesten blev bange for bilen, vognen væltede, og Marie fik højre skulder knust og senere en del af armen amputeret.

I 1918 overtog de Niels Smiths hus på Virksundvej 1, i daglig tale kaldet "Tro, Håb og Kærlighed".

Søren Kristian blev uddannet i Ørum, og i 1883 giver han tilbud på murerarbejdet ved bygningen af Ørum Forsamlingshus. Hans tilbud lød på 450 kr., men han fik ikke arbejdet, som gik for 290 kr.

I Viborg Stifts Folkeblad fra den 17. 5. 39, kan vi i en omtale af Søren Kristian i anledning af hans 80 års fødselsdag læse:

Han har bygget våbenhuset ved Kvols kirke og i 1889 byggede han Kvols Forsamlingshus, et af de første forsamlingshuse på egnen.

Søren Kristian Kristensen havde i sine unge dage (vinteren 82-83) været på Møllerup Højskole og næste vinter på delingsførerkursus på Askov. Han ledede da også den lokale gymnastik i en periode.

Mange ældre folk her i byen kan stadig huske Søren Kristian Spillemand for hans violinspil i forsamlingshuset. Han spillede til folkedans, til bryllupper og andre festlige lejligheder. Derudover gav han undervisning i violinspil. Bent Nonbo kan således erindre, at Claudi Clausen fik undervisning af ham.

Hvem der lavede tømrerarbejdet ved vi ikke. Hvis det har været en lokal mester er der to muligheder. Det kan have været Niels Smith (Søren Kristians svigerfar), men det kan også have været Anders Sørensen, der døde ved årsskiftet 1939-40 knap 95 år gammel.

Det var historien om de ottekantede forsamlingshuse, som jeg ken-

Murer Søren Kristian Kristensen

der den. Det har været spændende at få lov til at fortælle den.

Spændende fordi det er spændende huse, mærkværdige huse. De har ligget som små provokationer, små knyttnæver som ville de fortælle det regerende styre, at en tid var ved at rinde ud, at det gamle og reaktionære ikke skulle stå til evig tid.

Protester og huse har altid hørt sammen og gør det også i vores tid.

Husbesættelser og medborgerhuse, Christiania og Thylejren, kollektiver og produktionsfællesskaber, alt sammen er det med til at vise, at et folk er nødt til hele tiden at søge den yderste grænse for, hvad et fællesskab, og et sammenhold kan bruges til.

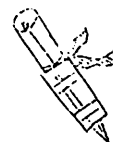
Folkene bag de ottekantede huse var kun en slags pionerer.

Svend Lybæk

Gå til modstand

Forsamlingshusene blev bygget i en tid, hvor modstanden mod styret var stort. De første huse blev benyttet til eksercits i den modstandskamp, som blev forberedt mod det diktatoriske provisoriestyre. Men først og fremmest var det det frie ord, det ucensurerede ord, der blev talt i huse-
ne mod et diktatorisk styre. Det er således helt i forsamlingshusenes ånd, at Kyols Forsamlingshus blev brugt til trykning af illegale blade under 2. verdenskrig. Det var Gunnar Olesen fra Hedegaard, der startede trykningen af "Budstikken" i "kælderen" i forsamlingshuset. Kælderen lå i niveau med køkkenet, men var bygget ind i skrænten bag ved, men i forlængelse af selve huset. For at kunne trykke blade, må man som minimum have to ting, en skrivemaskine og en duplikator. Skrivemaskinen købte Gunnar Olesen i "Den hule tand", som butikken i huset på Virksundvej nr. 34 blev kaldt. Butikken var egentlig et brødsalg, men der kunne altså handles lidt af hvert. Duplikatoren blev skaffet fra Ålborg, hvor Gunnar Olesen tidligere havde været med i undergrundsarbejde. Duplikatoren kostede 250 kr. + papir og kom med tog til Løgstrup. Den blev uden at nogen tilsyneladende fattede mistanke anbragt på loftet over den store sal. Det var lidt besværligt at få den bragt ned i kæl-

MIDTJYSK UDGAVER.

BUDSTIKKEN

EFTERRETNINGSTJENESTE.

1. Aarg. 20. Juni 1944 Meddelelse No. 1.

Den allierede Overkommandos Operation-Instruktion til Danmark.

A.)

Naar de allierede Styrker kommer for at befri Deres Land, vil de gerne kunne regne med Befolkningens Hjælp paa mange Omraader. Den bedste Hjælp, der kan ydes, er Oplysninger om Fjenden. Begynd derfor straks fra i Dag at studere Tyskernes Færd, og gør det grundigt. Prøv at gøre op, hvormange tyske Soldater, der er paa Egnen. Tæl deres Karetter og noter hvad Slags det er. Læg Mærke til dem, naar de kommer, og find ud af, hvilken Retning, de drager af Sted. Ogsaa Kendetegnene paa deres Biler har Interesse, ligesom det er vigtigt at notere, hvilke Regiment, Batalioner og Delinger, de tilhører. Studer deres Bevægning og den Maade, hvorpaa de skaffer sig Forsyninger af Mad og Benzol. Læg især Mærke til eventuelle større Troppbevægelser og skriv det nøjagtige Tidspunkt ned.

Det kan være værdifuldt, hvis Du er i Stand til at iagttage Officererne, især de overordnede, og de ledende Mænd blandt de civile Tyskere saa De senere kan beskrive dem eller genkende dem paa Ansigtstræk og Holdning. Prøv at finde ud af, hvad de ledende tyske Officerer og civile hoder. Læg ogsaa Mærke til deres Væbning, hvornaar de kommer og gaar, og hvor de plejer at gaa hen. Lær de tyske Officersgraders Kendetegn og Distinktioner at kende. Prøv at opdage, hvor Tyskerne har deres Forraad og Lagre af Benzol, Ammunition og Levnedsmidler. Meget vigtigt er det at faa at vide, hvor Tyskerne har Hovedkvarterer og Signalstationer. Søg at faa Kendskab til, hvornaar og ad hvilke Ruter Tyskerne sender deres Ordre, og undersøg, om de kører alene eller i Følge. Hold Udkig med alle Broer, Elektricitetsværker, Vand- og Gasværker, hvis Codeløsgørelse vil betyde Stansning af Forsyningerne. Hold et væsentligt Øje med om Tyskerne udlægger Landminer eller forbereder sprængninger eller andre Ødelæggelser, og om de træffer mistænkelige Foranstaltninger, som tyder paa Anbringelsen af Fælder. Lad ikke noget som helst undslippe Deres Opmærksomhed. De Oplysninger De indhenter, bør sammenlignes med andres Iagttagelser, saa der kan dannes et pæliedeligt Helhedsindtryk. Men vær forsigtig til det yderste og meddel Dem ikke til nogen, som De ikke med absolut Sikkerhed ved, De kan stole paa. Sædvidt det er muligt, bør Observationer altid arbejdes sammen to og to. Tro aldrig paa Rygter og lad aldrig Rygter gaa videre. Krydsfærdigheder, der kommer med Andenhaandsviden. Vælg en Ordfører for hver lille samarbejdende Kreds. Han bør have Rede paa alt, saa han kan være parat til at meddele sine Oplysninger til Officererne fra de allieredes Efterretnings-tjeneste. Vær fremfor alt taalmodig. Hold Deres Virksomhed strengt hemmelig, indtil der gives signal.

Instruktion B. følger i næste Nr.

Ukendte Mænd har fra Trykkeriet Westend 28, København., fjernet Trykkeri- og Sættmaskiner. Efter tre timers arbejde, hvorunder Personalat blev holdt op med Pistoler, færdige Maskinerne bort paa Lastbil. Sagen har været omtalt i den svenske Presse. De Maskiner og Maskindelen blev stjålet i Trykkeriet Westend 28, vurderes til ca. 10.000 Kr. Anmeldelse. Den kendte Filmsfotograf Gunnar Wangel (K.U.-Filmen, Verdensudstillingen i New York m.m.) er blevet holdt sammen med to Medarbejdere sigtet for at have vist britiske og amerikanske Films ved lukkede Forestillinger i København.

deren, når den skulle benyttes. Loftet var ikke beregnet til at gå på, og maskinen var ret tung at bære, målte i højden 80 cm og ca. 40 cm i bredden, men det lykkedes da Gunnar Olesen at få maskinen båret op og ned adskillige gange uden at falde gennem det tynde loft. Nøglen til huset lykkedes det at skaffe gennem Ejler Rasmussen, som også var med i arbejdet med trykning og distribuering af "Budstikken". Selv om arbejdet foregik om natten og uden synligt lys, var det alligevel svært at holde foretagendet skjult, hvad følgende lille historie viser. Gunnar Olesen havde afsluttet sit arbejde og var nu på vej ud af huset for at komme hjem. I buskadset udenfor falder han over Georg Hermansen, der som Gunnar Olesen med et smil om munden siger: "Var i færd med at dyrke nærdemokrati med en bette pige. "Nå, men nu var skaden jo sket, og der var derfor ikke andet at gøre end optage Georg Hermansen i gruppen af modstandsfolk. "Han var da også god nok, men lidt for ivrig efter at fortælle, hvor aktiv, han var", siger Gunnar Olesen. Når Gunnar Olesen fortæller om den tid, får man indtrykket af, at hele Kvols vidste besked med, hvad der foregik. Jeg har nævnt, at Ejler Rasmussen var med fra starten, og at Georg Hermansen senere kom til. Udover de to kan nævnes Aksel Korsgaard, Olav Hermansen, Kaj Hermansen, Peter og Martin Olesen (Gunnars brødre), Bent Nonbo, Aage Buhl Christensen og Morten Johannesen. Lærer Peter Sommer var ikke aktiv, men lånte dog en pistol af Gunnar Olesen og holdt skydeøvelser i haven til stor angst for konen, som så skriver til Gunnar Olesens mor og beder hende foranledige, at hendes søn henter pistolen igen. Peter Sommer er endog så uforsigtig at vise pistolen frem til eleverne og fortælle dem, at han gerne ville skyde en Hipo med den. Der skete dog ikke noget, og da Gunnar Olesen den 24. marts 1945 arresteres og først føres til Århus og senere til Frøslev, sætter Peter Sommer sig straks i forbindelse med Røde Kors for at udvirke en forhindring af Gunnar Olesens henrettelse. Det var et lille sidespring, men det er egentlig utroligt, at et helt sogn kendte til og vidste om den lokale modstandsbevægelse uden at nogen nogen-sinde angav nogen. Tilbage til forsamlingshuset. Hvis huset havde kunnet høre, læse og tale, tror jeg, det ville sige, at det var en god tid fra foråret 1942 til maj 1943. "Da blev jeg virkelig brugt til det jeg egentlig var bygget til, at forsvare friheden. "

Svend Lybæk

Sognets kulturspejl

I 101 år har man haft Forsamlingshus i Kvols. Det lille sogn på godt 100 indbyggere. Man har stadig Forsamlingshus, selv om også disse huse de sidste 30 år er forsvundet mange steder. Under forholdenes omskiftelser fra provisorietid over to verdenskrige til 90'ernes brogede og spørgende mangfoldighed har huset stået der, og gennem den har også tidens strømninger og forskellige påhit fundet vej til sognets beboere, selv om massemedierne i vore dage er blevet en hård konkurrent. En gennemgang af husets aktiviteter, så vidt vi kender dem, vil også være et spejl af det, der har rørt sig blandt sognets beboere i et decennium.

I århundreder var hvert sogn en enhed og lidt af en selvstændig del af det danske samfund. Det gamle selvforsynende bondesamfund overlevede på sæt og vis i sognet. Selv et meget lille sogn som Kvols havde sin skole (fra 1804), sin købmand, sin mølle, sin skrædder, sin bager, sin smed, sin tømrer, sit forsamlingshus og kirke, ja, selv et hospital (1698-1951), det vi i dag ville kalde et alderdomshjem. Flertallet ernærede sig ved landbrug, men både erhvervsfiskere, sømænd og skippere drev deres erhverv og hørte til blandt den faste del af sognets folk. I dag i 1990 er der kun Forsamlingshuset, tømreren og kirken tilbage, og det er lidt af en præstation for sognet, at man har bevaret Forsamlingshuset. En del landbrug er nedlagt, fiskere er der ikke flere af, sømændene er forlængst flyttet andetsteds hen, og der er heller ikke flere skibe, der sejler med fragt. En del af beboerne er i dag beskæftiget uden for sognet, men der bor også en del pensionister.

Kort og godt kan man sige, at sognet ligner mange andre landsogne, der har været igennem den mølle, der har malet samfundet til ukendelighed den sidste generation. Det nære og forholdsvis stabile samfund er gået i stykker. Det er blevet en opbruddets tid. Samtidig med at hele verden ligger lige uden for døren, så synes det hele i opløsning, og diffus er det blevet.

Formålet

Hvordan fungerede nu et Forsamlingshus, hvad ville man med det. Desværre er det sådan, at Forsamlingshusets protokol fra de første c. 25 år er borte. Den ældste og eneste protokol er begyndt i 1916. Vedtægter fra

den tid kendes heller ikke. Det man ved om 'huset' før den tid, må man læse i avisen eller høre fra dem, der selv har oplevet det, men der er ingen, der husker 100 år tilbage.

En del forsamlingshuse har deres baggrund i de politiske forhold. Man talte om 'venstre-huse', da partiet venstre jo var i kraftig opposition til højrepolitikken, hvis kendte repræsentant var Estrup. Skal vi blive på det hjemlig plan, så var Jesper Bahnson på Tårupgård (indtil 1899) også en udpræget højremand, idet han var krigsminister i Estrups regering. Vi har provisorietiden, hvor det gik hårdt til. Det er klart, at det er bønderne i Kvols, der har stået bag huset, og det er nok også ret sikkert, at de var venstremænd, selv om det ikke var før omkring 1916, at man fik en lokal vælgerforening. Man kan næppe sige, at huset er ren politik, men det har været en medvirkende årsag.

Der er dog sikkert også en anden grund til, at man netop i Kvols bygger et 'hus' allerede i 1889. Det er i det mindste tydelig på Fyn, der vel er Forsamlingshusenes fædreland, at det var 'Skytteforeningerne', der ofte stod bag opførelsen af et øvelseshus. De første Forsamlingshuse hed normalt 'Øvelses- og samlingshus'. Som man måske vil vide, havde man i Kvols en Skytteforening helt fra 1860'erne. En af de første i amtet. Skytteforeningen, der efterhånden er blevet til 'De Danske Skytte- Gymnastik- og Idrætsforeninger', var den første folkelige bevægelse i Danmark. Det var her det unge demokrati fik sin første skoling, samtidig med, at det var kædet sammen med nederlaget i 1864. Man kan godt sige, at det i det mindste var tænkt som en slags hjemmeværn, men blev til noget helt andet også. Man skød ikke bare med rifler, men gymnastik og idræt udsprang gennem disse foreninger til hele det danske bonde- land. Det er ikke tilfældigt, at det ældste billede af det gamle Forsamlingshus, viser et gymnastikhold udenfor huset.

I 1889 var der dog kommet endnu en meget stærk faktor ind i det kvolske samfund. Det var Højskolen. De der var unge sidst i århundre- det havde deres livs oplevelse på Højskolen. Mange unge fik nogle måneder på en sådan skole, og det gav dem noget for hele livet. Vi ser det i de erindringer, der er skrevet fra den tid. I Forsamlingshuset kunne man delvis trække højskolen hjem i sognet. Foredragsforeningen blev en vigtig del af sognets liv, det blev udsigten til den åndelige verden, der rørte sig især i de grundtvigske kredse, og sognet var stærk påvirket netop af disse grundtvigske højskoletanker.

Efterhånden kom også Ungdomsforeningen til, men her var det ikke

så meget de store og tunge tanker, der var inspirationen. Det var festerne, ballerne, dilettant og skæg i gaden.

Vi skal også se, at som tiden gik, blev 'huset' brugt til mange forskellige formål. Det blev sognets kulturhus ved siden af kirken. Forsamlingshuset og kirken gik hånd i hånd, men det er måske ikke så tydeligt længere.

Det politiske hus

Der er i årenes løb holdt utrolig mange foredrag i Kvols Forsamlingshus. Hvis man havde referater, ville det fylde mange bøger. Det har vi dog ikke. En minutiøs gennemgang af aviserne fra de sidste 100 år ville sikkert give en hel del, men på grund af tidspres, må det vente til en anden gang.

Dog ligger der foran mig et avisreferat fra grundlovsrådet i Kvols i 1901. Det er 'Viborg Stift Folkeblad', der bringer referatet. 1901 var jo et meget spændende år. Det var det år venstre for første gang dannede regering, og den usikre parlamentariske situation ændredes for en tid.

Ved dette møde var der ikke mindre end 3 talere. Mødet begyndte kl. 16, og der var mødt 200 mennesker frem. De må være kommet andre steder fra end Kvols, for så mange boede der ikke i sognet, selv om vi tæller spædbørnene med. Med så mange mennesker må det have knebet med plads i det ottekantede hus, men måske var man ikke så bange for at klemme sig sammen. Hvis der ikke var borde opstillet, kan der sidde mange på bænke. Det har nok ikke været ualmindeligt, at der var mere end en taler ved en fest. Andet sted i dette lille hefte hører vi, hvordan selve indvielsen fandt sted, også her var der flere, der skulle holde tale, så det kendte man, og lyttede sikkert med glæde og interesse.

Denne grundlovsfest begyndte med en tale af lærer Fischer fra Lund. Han ville være neutral. Han talte derfor om plantningssagen og Dalgas. Opfordrede folk til at plante træer. Han sluttede sit foredrag med: 'Plantningssagen leve!'

Den næste taler var bestemt ikke neutral. Det lærer Madsen-Vorgod fra Moesgård skole. Han var vist egentlig socialdemokrat, men i kampen mod Estrup og højre var han på samme linje som venstre. Han slog da vist også kraftig løs på den politik, der var ført. Avisen slutter referatet af hans tale på denne måde: Taleren motiverede et leve for grundloven sådan: 'Gid en ægte frisindet og fribåren tankegang al tid må leve hos det danske folk! Gid der i os må fremvoxe en vilje, der kan sætte den enevældige tankegang fra styret! Grundloven leve!'

Nu har man så hørt to taler og klokken må være henad 18, hvis ikke

den er mere. Det var dog ikke slutningen. Lærer Fischer havde talt for plantningssagen, lærer Madsen-Vorgod for systemskiftet, og så kom landstingsmand Gundersen. Han skulle tale for fædrelandet. Han talte om arbejdet på Rigsdagen (som det hed dengang). Bl. a. nævnte han, at hartkomsskattene snart vil blive ophævet. Han fortalte også, at højre nu ikke længere kunne klare det, for partiet var blevet for lille, og det var han ikke ked af. Højre sagde ganske vist, at venstre ikke havde en mand, der kunne være statsminister, men det mente Gundersen nu, at man nok skulle finde. Han sluttede: 'Gid vi kan få virkeliggjort så meget som muligt af Grundtvigs ord: at få har for meget og færre for lidt'. Fædrelandet leve.

Man skulle nu tro, at alle havde fået nok, men under ordet frit fik en 4. ordet. Det var lærer Højfeldt fra Sparkær. Han motiverede et smukt leve for sønderjyderne – Sønderjyderne leve!

Ved festens begyndelse havde tømrer Niels Smidt budt velkommen. Efter de 4 timers tale kunne han sikkert sige tak til både talere og tilhørere – og hvad der ellers skete denne grundlovsdag i Kvols hører vi ikke mere til. Vi ved heller ikke, hvor meget huset er blevet brugt rent politisk. Der har sikkert i provisorietiden været visse begrænsninger.

Kulturen

Bortset fra referatet fra indvielsen af huset i 1889 har vi ikke nogen egentlig kendskab til indholdet af alle de taler, der er blevet holdt i foredragsforeningen. Ved at gennemgå protokollerne fra 1916 og til i dag, kan vi se nogle af de navne, der er nævnt og betalt for. Det er en lang lang liste, som jeg ikke skal trætte med. Der er dog en tydelig tendens. Det er højskolefolk, mest forstandere, og præster, der har befolket talerstolen i Kvols Forsamlingshus i de nævnte år og sikkert også fra 1889 til 1915. En af de talere udefra, der flest gange har været indbudt, er Laurids Buch fra Askov. Fra 1915 til 1945 har han været her mindst 11 gange. Nogle år var han her hvert år. I en oversigt over lærerne i Askov fra 1915 kan man bare ikke finde Laurids Buch, måske har han slet ikke tilknytning til højskolen, selv om det lyder lidt underligt.

Foredragsforeningens protokol er ikke altid ført med lige stor konsekvens, og det ser heller ikke ud til, at aktiviteten har været den samme alle årene. Det synes dog at have været i god gænge fra omkring 1915 til op i tyverne, selv om der faktisk var en slags åndskrise i højskolerne efter 1. verdenskrig. Den økonomiske krise kan også delvis ses her. I 1937 har bestyrelsen bemærket, at der ikke må holdes flere foredrag,

end der er råd til. Den egentlige åndelige krise opstår dog efter 2. verdenskrig, da erstattes efterhånden udgiften til talere med udgift til musik. Det ser næsten ud til at talerstolen nedlægges og musikken – balmusikken – indtager dens plads.

Regnskabsåret 1920-21 er ført så tydelig, at man kan se, hvad der er sket i foreningen. Den 20. okt. holdt forstander Kjems foredrag. Det er nok høstfesten. Den 18. november har man forstander P. Hansen, og den 11. december taler Th. Madsen ved et møde i Forsamlingshuset. Altså et møde hver måned. Den 27. januar 1921 havde man bud efter Elle Jensen fra Skals. I februar det år havde man to skuespillere, som også var yndet. Det var Viggo Nielsen og Frk. Andersen. Det ser ud til, at de senere bliver gift med hinanden, og man finder dem ikke mindre end 10 gange i regnskabet. Hvad de optrådte med, ved jeg ikke, men de har nok opført skuespil, måske læst dramatik. Man kunne lide dem, ellers havde man nok ikke sendt bud så tit. Hvis vi skal gøre dette regnskabsår færdig, så var der igen møde den 12. oktober 1921. Det har nok igen været høstfest. Her optræder to talere, nemlig højskolelærer Kristensen og forstander Bækthøj. Regnskabet balancerede det år med 340.45 kr, og med et overskud på 29. 45 kr. Det var andre tider dengang og andre priser.

Der var altid problemer med disse foredragsholdere. De kom jo ikke i bil lige til mødet, som vi kender det i dag. De skulle hentes ved toget i Løgstrup, have aftensmad og natlogi, og den næste dag igen køres til Løgstrup station.

I 1915 bestemte man, at talerne skal hentes, bo og spise hos bestyrelsens medlemmer; men det hidtidige vederlag på 2,- kr bortfalder. Altså betalte man indtil 1915 bestyrelsen for arbejdet. Denne vedtagelse holdt ikke. Ved generalforsamlingen året efter i 1916 besluttes det, at der igen skal betales 2,- kr for foredragsholderens ophold. Atter i 1920 ændrer man på proceduren. Læreren Stegger-Nielsen, der er rejst, var formand. Nu kommer lærer Sommer. Ved generalforsamlingen i 1920 bestemmes det, at lærer Sommer skal sørge for alle talere og have et vederlag på 5,- kr for hver. Sådan kører man lidt frem og tilbage med problemerne.

Ser man på Foredragsforeningens bestyrelse, så vil man også se, at det nærmest går på omgang. Det er ikke optalt, hvor mange af sognets mænd, der har været med, men det er mange. Derimod synes damerne slet ikke at være repræsenteret. Det er i det mindste altid mændene, der skriver under, men om konerne står bag ved og fører pennen, kan man jo ikke se.

Hvad blev der sagt?

Som nævnt findes der ikke i protokollerne referater af, hvad der er sagt ved møderne, men det har været folk af en vis format. Jakob Knudsen var i Kvols i 1897. Han havde kraftige meninger. Højskolelærer Peter Jakobsen, Ry, var i Forsamlingshuset i 1918. Han var sanglærer på Ry højskole fra 1911 til 39, så den aften er der sikkert blevet sunget meget. Andreas Grønborg var på besøg i 1917. Han har været forstander flere steder, blev folketingsmand, redaktør og folkelig forfatter. Forstander Tårup fra Testrup var i Forsamlingshuset i 1918. Han fortæller et sted i en tale: 'at da han overtog Testrup, lagde Nørregaard ham det på sinde at øve gerningen i dansk og kristelig ånd.' Tårup føjer til: 'at dette har været ham magtpåliggende, da han stedse har følt sig i overensstemmelse med dette Testrups historiske præg.' Forstander Bækthøj, der blev forstander for Ollerup højskole, har også været i Kvols i 1918. Han var en urolig sjæl og havde levet en del af sin tid i Argentina. 'Det er sagt, at Bækthøjs tale ikke ejer festlig himmelflugt. Men til gengæld er den præget af troværdighed og ganske fri for fraser. Og varmt tjenersind over for dansk ungdom er den røde tråd i hans gerning.' Hvordan det end var, så er det sikkert, at mange har haft gode og store oplevelser under alle de mange foredrag, der er holdt i huset. Nogle har sikkert også kedet sig bravt. Det var nok ikke guld altsammen. Omkring 1960 synes foredragsvirksomheden helt at uddø, indtil nye tiltag gøres i 80'erne, men derom senere. Hvordan selve Foredragsforeningen ellers har virket, og hvilke love, man havde, det er ikke til at se. Man kan heller ikke se, hvornår Foredragsforeningen er oprettet. Man skrev ikke så meget i Kvols, man handlede.

Alt det andet

Forsamlingshuset blev brugt til meget andet end foredrag, det er klart. Også i de år, hvor foredragsvirksomheden blomstrede mødtes man til meget andet. Allerede i 1915 blev der vist lysbilleder. Man var med på noderne. Forskellige skuespillere har nu og da lejet huset og opført et eller andet. Ungdomsforeningen er ofte lejer. De unge holdt fester, men de har nok også haft foredrag. Et par gange har Afholdsforeningen lejet huset. Skytteforeningen har haft den flere gange. Venstres Ungdom fra Viborg har været i huset og naturligvis har den lokale Venstrevælgerforening været lejer. Derudover møder vi Aftenskolen, Jagtforeningen, Gymnastikforeningen, Hesteforsikringen, Brandkassen, Sygekassen og

Skolebørnene i anlægget ved forsamlingshuset i 1947.

Bagest fra v.: Børge Jørgensen, Andreas Kristensen, Leo Jensen, Henry Hansen, Edith Rasmussen, Doris Nielsen, Henning Nielsen, Birte Jensen. I midten fra v.: lærer Sommer, Jens Carl Mølgaard, Jens Madsen Mølgaard, Karen Mølgaard, Hans Jensen, Bent Knusen, Bjarne Jørgensen, Helga Clausen.

Forrest fra v.: Inger Line Olsen, Mette Rosendahl, Jens A. Clausen, Bent Rasmussen, Folmer Nielsen, Ole Jepsen, Børge Klausen, Kristian Olsen.

kommunen, både til skolebørnenes gymnastik, men også til valgene og senere til udbetalinger.

Alt det er før krigen. Efter 2. verdenskrig får vi et lidt andet billede. Nu møder vi Hjemmeværnet, Dansk-Nordisk Ungdom, Dansk Samling, Kontrolforeningen, Husmoderforeningen, Røde Kors, Sykursus, Torskegilde, Forældremøder. Desuden kommer de moderne tider med andre interesser. Der har været Bingo, Tipsklub og Konkurrence Whist. Alt det synes i det store og hele at gå i stedet for foredrag. Det kunne man jo godt kalde et kulturskred, men det er en anden side af sagen.

Udover gymnastik og folkedans er der også spillet badminton, så den side af sagen er ikke glemt. Der findes som omtalt andet sted også

billeder af dilettant, men der findes ikke noget i protokollerne, der fortæller om det.

Der er sket meget i dette hus i disse 101 år, meget som vi ikke mere ved noget om. Ånden har svævet lavt under loftet, og fester har udartet sig. Det var stedet, hvor man samledes.

I dag og i morgen

De store fastelavnsfester og de lange høstfester tid er forbi. I dag holder man måske en fest for børnene ved fastelavn, og høstfesten finder sted en aften, men uden foredrag. Det har ændret sig i årenes løb.

Dog har man i de sidste åringer oplevet noget af det, som var så vigtig, nemlig foredragsaftener. På forskellig måde har man forsøgt sammen med fællesspisning og andre tiltag. Det er blevet til, at man nu inviterer en 4 til 5 gange i løbet af vinteren. Der kommer en lokal kendt mand eller kvinde og holder foredrag, der er kaffebord og diskussion, og huset lever lidt ligesom i gamle dage.

En stædig vilje og parate til at yde bidrag har gjort, at man i Kvols stadig har et Forsamlingshus, som også vil fungere i det 21. årh.

Laust Kristensen.

Fælles kaffebord er et uundværligt led i en foredragsaften. Kaffebryggerne Chr. Nielsen, Gudrun Kristensen, Karen Goul Nielsen og Per Tørring.

Aktiviteter i huset

I de 101 år, der er gået, siden huset er bygget, har det dannet ramme om mange forskelligartede aktiviteter, spændende fra dramatiske politiske møder til gymnastik og morsomme maskeballer.

Maskebal

**afholdes i Kvols Forsamlingshus
Søndag den 10. Marts, Kl. 7 Aften,
hvortil alle indbydes.
403**

Komitéen.

Annonce i Viborg Stifts Folkeblad 6.3.1901

Om gymnastikken fortæller Ejler Rasmussen, at Gunhild Olsen i tyverne ledede gymnastik i det ottekantede hus. Selv har Ejler Rasmussen haft et pigehold en enkelt vinter senere, og fra 32-35 ledede han et karlehold. I samme periode dansedes der også folkedans under Valdemar Vestergaards ledelse, ligesom han også stod for pigegymnastikken. Idrætsforeningen brugte huset til gymnastik fra 40-45, og det er fra denne periode, man i Viborg Stifts Folkeblad i april 1944 finder følgende notits:

GYMNASTIKKEN I KVOLS

Lørdag aften sluttede gymnastikken i Kvols med en opvisning af et pigehold, ledet af Gerda Olsen. Gymnasterne, der har mødt trofast i vinterens løb, viste en række smukke øvelser, hvoraf en del var ledsaget af sang.

Tilskuerne gav ofte deres bifald til kende, ikke mindst ved

nogle smukt udførte skråspring over plint. Lederen fik ved opvisningens slutning overrakt blomster fra gymnasterne, og ved det efterfølgende kaffebord, fik hun som tak for vinterens arbejde overrakt et sølvfad med inskription.

Herefter ser det ud til, at gymnastikken ophører, men idrætsforeningen fortsatte med at arrangere baller, og op gennem 50-erne spilles der badminton.

Gymnastikken kommer dog ind igen som kommunal aftenskole i 1957 under ledelse af Elmelund, der var officer i flyvevåbnet og gift med skolens sidste lærer Bonni May Elmelund.

Gymnaster 1957.

Bagest fra v.: Jens Klausen, Andreas Kristensen, Anton Jensen, Børge Mølgaard, Jens Mølgaard, Jens Carl Mølgaard, Aksel Korsgaard.

Midten fra v.: Ejler Rasmussen, Folmer Nielsen, Kristian Olsen, Ole Jensen, Leo Jensen, Bent Rasmussen, Thorvald Axelsen.

Forrest fra v.: Ove Olsen, Harald Vigen, Svend Erik Rasmussen, Marinus Olsen, Jørgen Klausen, Per Nonbo, Elmelunds søn.

"Mikkel Larsens drenge" 1943. Stående fra v.: Sigrid Langhof, Frode Kristiansen, Annelise Knudsen, Kaj Hermansen, Ellen Winkler, Elias Vestergaard, Esben Nielsen, Valborg Skov, Ejler Rasmussen, Olav Markussen. Siddende fra v.: Ejnar ..., Else Madsen, Georg Hermansen, Kresten Madsen..

I krigsårene 1943-44 har forsamlingshuset dannet ramme om amatørforestillinger, der havde maler Elias Vestergaard som instruktør og sminkør. Købmand Esben Nielsen var sufflør. Prøverne startede ved juletid og fortsatte rundt omkring i hjemmene indtil kort før opførelsen i marts-april måned, hvor man gik i forsamlingshuset og holdt de sidste prøver.

Den kommunale aftenskole i 1957 bød også på kjolesyning, men efterhånden bliver aktiviteterne færre, og i løbet af 60-erne ophører ungdommens brug af huset til baller. Men høstfesten overlever, og helt op i 60-erne var den en 2-dages fest. Den første aften var der fællesspisning af medbragt mad og dans for de voksne, men der aftenen efter var sanglege og dans for børnene, et arrangement lærer Sommer havde stået for, mens han var i byen.

I forbindelse med husets tiltagende forfald aftager aktiviteterne, og først efter den store restaurering i 1976 sker der spændende ting i huset.

"Risum Mølle" 1944. Stående fra v.: Henning Sørensen, Elias Vestergaard, Frode Kristiansen, Ellen Winkler, Esben Nielsen, Annelise Knudsen, Kaj Hermansen, Sigrid Stengaard, Magnus Bertelsen.

Der opføres børneteater med Elsebeth Voxen og Marius Kristensen som instruktører.

Da forsamlingshuset ingen scene har, blev der til forestillingerne opbygget en speciel scene, der gik foran døren til den lille sal og langs husets nordvæg, således, at skuespillerne bevægede sig, rundt i rummet.

Første forestilling var Folk og Røvere i Kardemommeby, der vistes i 1982. Der var ikke mange børn i Kvols, så alle blev mobiliseret som skuespillere, og så måtte man finde sig i, at de ikke selv kunne læse deres replikker i rollehæftet. Men lært blev de ved hjælp af båndoptager og forældrestøtte. Forældrene blev også sat til at sy kostumer, især blev der ydet en stor indsats på dette område til den sidste forestilling i 1984, som var et udstyrsstykke af format med ikke mindre end to forestillinger på een gang, bygget over eventyr af H. C. Andersen, nemlig Det er Ganske Vist og en musikalsk version af Kejseren af Kinesiens Land med musik komponeret af Henning Elwig.

Karen Goul Nielsen

1982

Kostumeprøve. Røverne fra Kardemommeby er fra v.: Ellen Busck, Thomas Klausen, Henrik Michael Pedersen og tante Sofie, Line Goul Nielsen.

FOLK & RØVERE

I KARDEMOMME BY

LØRDAG 17. APRIL KL. 19.

Billetter kan købes hos børnene

eller telf. 64 26 30 Henning & Elsebeth
telf. 64 41 84 Marius & Kirsten

"Snehvide og alle de andre" 1983. På scenen er fra v.: Lene Olsen, Line Goul Nielsen, næsten skjult Dorte Jørgensen, Anders Klausen, Inger Touborg, bagved Tina Vigen, Randi Nielsen, foran Helle Klausen, Anne Katrine Lybæk, Ellen Busck.

"Det er ganske vist" 1984.

"Kejseren af kinesiens land" 1984.

Til en kær veninde

Du ligger der,
din seng
er en gammel sandgrav,
-et stykke ubrugeligt jord,
som ingen kunne dyrke
-eller gad...
Der blev dit leje redt,
og der ligger du,
-med træer som dyne
ubeskyttet,
åben,
til fals for alle.

Gider du stadigvæk?
Efter alt, hvad du har oplevet?
Du har ladet dig sminke.
Du snyder med din alder.
Du ser ud
som en gammel luder.
At du orker!
I 101 år
har du fundet dig i det.
Alt og alle
har du stået til rådighed for.
Kender du ingen grænser?
Kender du ikke blufærdighed?
Alt har du fundet dig i!
Baller med brændevin.
Begravelser i sort.
Børn i ribber.
Høstfest med dans og slagsmål
druk og bræk.
Midsommeraftener med bål og sang.
Juletræsfester
med glade børn
og stolte bedsteforældre.
Liderlige mænd.
Elskovslystne piger.
Bly brude,
brunstige brudgomme.
Kaffe og bradepandekage.

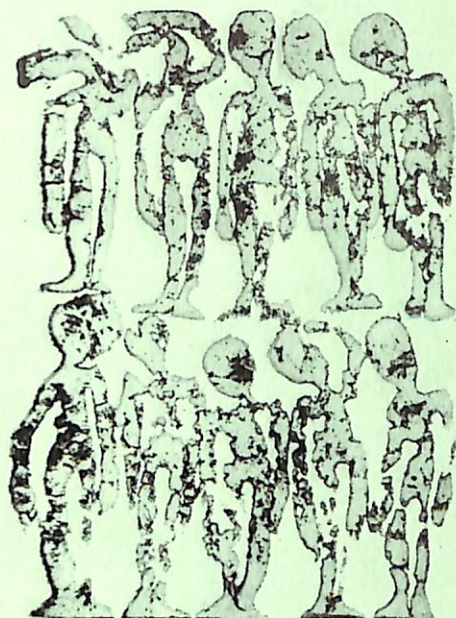
Alt har du fundet dig i.
Har du da ingen grænser?
Har din elskovstrang ingen grænser?
Er du tilfreds med bare å blive brugt?
foredrag med og uden ord
møder med og uden mening
teater med og uden indhold
endeløse ord
badminton, bordtennis og gymnastik.

SIG STOPP
Til alt kævlet.
Du er skabt til noget større.
Sig nej.
Til skuespil.
Lad være gamle tøs!
Lad vær med at lade dig prostituere!
Sig at du ikke vil mere.
At du ikke mer er til salg.
At du
med din alder
ønsker at dø i fred.
Gør det!
Det er din ret
med din alder.
Sig nej til lidenskaberne
-og begravelsen vil foregå i stilhed.
Når ikke dine kunder,
tør hade og elske,
drikke og danse,
vise sorg og glæde,
synge og sørge,
tør tale sammen mere.
Når brudgommen ikke er brunstig
og bruden ikke bly mere,
vil begravelsen foregå i stilhed.

Men, nej,
du slipper ikke
gamle tøs.
Vi sminker dig endnu en gang
til fest.
Vi sminker dig, og vi kommer til dig,
vi søger din favn
for at slukke vor elskovstrang.
Vi kan ikke undvære dig veninde.
Vi elsker dig
skøge.

Svend Lybæk

Kvols Forsamlingshus – for mennesker,
meninger, by og sogn,
mødested i lyst, i nød, i medgang,
modgang, et fællesskab,
fællesgods,
et hus, vores alles hus.